

НОВІ СОРТИ СОІ ДО 90-річчя
КРАСНОГРАДСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ

Л.Г. БІЛЯВСЬКА, кандидат сільськогосподарських наук

При загальному дефіциті кормового протеїну в нашій країні гостро стоїть питання його ліквідації за рахунок виробництва високобілкових кормів з використанням зернобобових культур. Соя серед них за вмістом білка в зерні (до 60%) та його засвоюваністю тваринним організмом безперечно є лідером.

Україна має найбільші в Європі можливості для вирощування сої і може повністю забезпечити власні потреби в ній. Зростаюча внутрішньо вітчизняна потреба в сої обумовила необхідність збільшити її виробництво в країні.

Однак широке розповсюдження сої по різних екологічних зонах України стримується тим, що більшість високопродуктивних сортів теплолюбні та короткоденні. Тому актуальним завданням селекції є створення сортів із слабкою реакцією на подовження тривалості дня, зниження температури в поєднанні з підвищеною продуктивністю. Для їх створення необхідний пошук високоадаптивного до лімітуючих факторів зовнішнього середовища вихідного матеріала.

Дослідження проведені на Красноградській дослідній станції Інституту зернового господарства УААН, яка розташована в північному Степу України (південно-західна частина Харківської області). Грунт – чорнозем глибокий, важкосуглинковий на лесі з вмістом в орному шарі гумусу 5,5-5,7%, азоту – 0,21-0,23%, фосфору – 0,12-0,13%, калію – 2,1-2,2%, рН сольове – 6,8-7,0.

Клімат зони вирощування сої – помірно-континентальний. В роки проведення досліджень (1995-2000 рр.) погодні умови в період вегетації сої відрізнялись контрастністю.

Досліди розміщувались в селекційній сівозміні. Попередник – озима пшениця. Агротехніка сої – загальноприйнята для зони.

Фенологічні спостереження та аналіз елементів структури врожаю здійснювали за Широким уніфіцированим класифікатором СЕВ та Міжнародним класифікатором СЕВ рода *Glycine Willd* (1981, 1990).

Програма селекційних робіт до 2001 року включала створення нового зернового сорту сої із такими показниками: скоростиглість (вегетаційний період 90-100 днів), висока продуктивність (25-30 ц/га) та висока якість зерна (білка 40% і більше, жиру 20% і більше). Виведений сорт повинен бути стійким проти вилягання, хвороб і шкідників, мати високу технологічність (придатність до прямого комбайнування), а також адаптованим до несприятливих умов.

Створення вихідного матеріалу в лабораторії селекції ведеться методом парної, зворотної і складно ступінчастої гібридизації в поєднанні з індивідуальним добором кращих рослин у третьому і наступних поколіннях гібридних популяцій. При цьому вирішального значення набуває якість вихідного селекційного матеріалу. За вихідний матеріал використовували колекцію із 1000 зразків сої, які різнилися за походженням і морфологічними ознаками. Вивчали реакцію на тривалість дня та температуру при різних строках сівби, холодостійкість на етапі проростання насіння, реакцію на понижену інсоляцію з різною фотоперіодичною реакцією.

Найважливішими складовими компонентами при створенні високорожайних гібридів і форм сої на зерно були сорти Терезинська 24, Красноградська 86, Fiskeby 840-5-3, Іскра, Білосніжка, Hobbit, Рання 10, Волна. Великої уваги заслуговували сорти і зразки з підвищеним вмістом в зерні білка та жиру.

Наявність достатньої кількості цінного вихідного матеріалу дало можливість в останні роки на Красноградській дослідній станції створити ряд сортів сої (Аметист, Агат, Артеміда) для вирощування в Степу і Лісостепу України. Сорти сої Агат і Артеміда створені спільно з Інститутом кормів УААН (м. Вінниця). Надаємо коротку морфо-біологічну характеристику та урожайність нових сортів сої, створення, якіх присвячуємо 90-річчю Красноградської дослідної станції.

А М Е Т И С Т. Оригінатор сорту: Красноградська дослідна станція Інституту зернового господарства УААН.

Сорт виведений методом повторного індивідуального добору із сорту Терезинська 24. Апробаційна група abenaria. Пройшов державне сорто випробування і з 1998 року занесений до Реєстру сортів рослин України. Авторське свідоцтво N 679.

Рослина має щільний кущ, стебло з закінченим ростом, зелене. Опушення стебла сіре. Висота рослини- 60-70 см, висота прикріплення нижнього боба- 12-14 см. Листя трійчасте з зеленими овально-цільнокройними листочками. При досяганні листя опадає. Суцвіття- багатоквіткова китиця, по 5-7 квіток лілового кольору. Боби світлі, слабкозігнуті, 2-4 насінні. Насіння середнє (0,6x0,4 см), округло-овальне, жовте, поверхня гладенька, матова. Насінневий рубчик вузький, коричневого кольору з вічком. Сім'ядолі жовті. Відрізняється від сорту Білосніжка вічком на рубчику. Маса 1000 насінин -160-200 г. Тривалість вегетаційного періоду становить 100-105 днів. Урожайність зерна в умовах Степу і Лісостепу України 20,6-24,8 ц/га. Вміст протеїну в насінні 37,6-39,6%, жиру 19,3-20,0%.

Сорт зернового типу використання, ранньостиглий, має нейтральну фотоперіодичну реакцію, забезпечує стабільний вегетаційний період у різних за географічною широтою регіонах. Сорт стійкий проти бактеріальних і вірусних хвороб, придатний для механізованого збирання.

Рекомендований для вирощування на зерно у Степу і Лісостепу України.

А Г А Т. Ориінатори сорту: Інститут кормів УААН, Красноградська дослідна станція Інституту зернового господарства УААН.

Сорт виведений методом індивідуального добору із популяції сорту Мепл Ероу. Апробаційна група sordida. Пройшов державне сортовипробування і з 2000 року занесений до Реєстру сортів рослин України. Авторське свідоцтво N 1004.

Форма рослини компактна, стиснута, стебле звичайне. Опушення стебла світло-коричнєве. Висота рослин- 60-70 см, висота прикріплення нижнього боба 8,9-14,3 см. Листок складний трійчастий, овально-видовженої форми, цільнокрайній загострений. Суцвіття- багатоквіткова китиця, по 16-18 квіток фіолетового кольору. Боби- рудого кольору, зігнуті з дзюбикоподібним кінчиком, 3-4 насінні. Насіння середнє (0,8x0,6 см), овальної форми, жовтого кольору з коричневою пігментацією. Насінневий рубчик- коричневий. Маса 1000 насінин- 197-218 г. Тривалість вегетаційного періоду 135-150 днів. Урожайність зерна в умовах Лісостепу України- 23,0-26,7 ц/га. Вміст про-

теїну в насінні 39,5-41,4%, жиру- 22,1-23,0%.

Сорт зернового типу використання, пізньостиглий, здатний формувати сприятливу оптико- біологічну структуру листового апарату, високопродуктивний, стійкий до основних хвороб. Придатний для механізованого збирання. Відносно стійкий до дефіциту вологи в період формування генеративних органів.

Рекомендований для вирощування в південному Лісостепу і Степу України.

А Р Т Е М І Д А. Оригінатори сорту: Інститут кормів УААН, Красноградська дослідна станція Інституту зернового господарства УААН.

Сорт виведений методом індивідуального добору із популяції сорту Красноградська 86. Апробаційна група abenaria. Пройшов державне сортовипробування і з 2001 року занесений до Реєстру сортів рослин України. Авторське свідоцтво N 1326.

Сорт незакінченого типу росту, форма рослини компактна, стебло- звичайне. Опушення стебла і стулок бобів біле і рідке. Висота рослини 78-90 см, висота прикріплення нижнього боба- 12-14 см. Листки трійчасті середнього розміру, зелені, округло-видовженої форми, цілюкраї з загостреним кінчиком. Суцвіття- багатоквіткова китиця, по 12-14 квіток фіолетового кольору. Боби світло-пісочного кольору, зігнуті, з дзьобикоподібним кінчиком, 2-4 насінні. Насіння середнє, овальної форми, жовтого кольору. Насінневий рубчик середній, овальної форми, світло-коричневого кольору. Маса 1000 насінин- 154-175 г. Тривалість вегетаційного періоду 120-125 днів. Урожайність зерна в умовах Лісостепу України 22,0-27,0 ц/га, в Північному Степу- 21,6-26,7 ц/га. Вміст протеїну в насінні 38,2-39,2%, жиру- 18,8-20,4%.

Сорт зернового типу використання, стійкий до основних хвороб і шкідників, придатний для механізованого збирання. Рекомендований для вирощування в областях Лісостепу і Степу України.

Сьогодні в лабораторії селекції працюють над створенням продуктивного сорту сої для використання його як попередника під озиму пшеницу. Виявлені генотипи фотоперіодично нейтральні, тіньовитривалі, стійкі до холоду та інших несприятливих умов вегетації. На їх основі створено вихідний матеріал, з якого вже виділилися перспективні номери.

З метою виведення скоростіглих і ультроскоростіглих сортів з відносно високим рівнем стабільної продуктивності, відібрані номери вивчаються у попередньому та конкурсному сортовипробуванні.